
Собор муз

Оксана Ременяка

СЛАВЕТНА ПОДІЯ ХХ СТОЛІТТЯ – ВІДНАЙДЕННЯ ІКОНИ ХОЛМСЬКОЇ БОЖОЇ МАТЕРІ

Віднайдення ікони Холмської Божої Матері стало знаменною подією кінця другого тисячоліття. З моменту її появи українська культура, її минуле і сучасне, буде розглядатись і оцінюватись на тлі цього видатного твору.

Завдяки старанням Івана Огієнка ми знаємо про події та імена людей, які порятували ікону в 1915 та 1943 рр.¹. Події від 1944 до 1996 р. описано вже в наш час². Але через особливу історичну і культурну цінність та непросту долю, варто оповісти про подальший шлях ікони, тобто з 1996 року до того моменту, коли вона стала власністю держави Україна. 1996 р. ікону Холмської Божої Матері було перевезено з Івано-Франківська, де вона зберігалась у родині старшої дочки Гавриїла Коробчука – Люби Ренди, а після її смерті – у сина Миколи, до Луцька – до молодшої сестри Люби – Надії Горлицької. До 2000 р. про існування ікони знало обмежене коло людей – переважно холмщаки, пізніше – члени товариства “Холмщина”, зокрема Ростислав Стрілка, Йосип Струцюк, родина Засядків, засновник товариства “Холмщина” на Волині Віктор Ревуха, які суворо оберігали таємницю збереження святині. На те були певні причини – закарбований у свідомості страх втратити ікону, яка для них була символом батьківщини, символом вільної України. Чутки про те, що ікона не загинула, а зберігається у когось із наближених до Іларіона (Івана Огієнка), не вщухали. Іконою цікавились і приватні особи, і державні органи.

Оскільки образ було записано досить грубим шаром олійних фарб³ (ПсмВ), повстало питання його реставрації. 1996 р. Йосип Струцюк, письменник, член товариства “Холмщина”, за порадою директора картинної галереї в Луцьку Миколи Черенюка, теж холмщака, авторитетного фахівця з питань збереження творів мистецтва, звернувся до Анатолія Квасюка – завідувача реставраційною майстернею Волинського краєзнавчого музею.

Доказом того, що реставрація була проведена на належному рівні, є те, що постійно діюча комісія з питань реставрації ікони, створена в 2001 р., подальшу її реставрацію доручила саме А.Квасюку. Робота його реставратора над зняттям запису тривала чотири роки, з допомогою дружини Олени Романюк, мистецтвознавця, реставратора Музею Волинської ікони. Протягом реставрації велась документація, яка сьогодні складає кілька томів і може слугувати взірцем, а то й підручником для спеціалістів. За

---

¹ *Пречиста* вернулася знов до Холма. – Холм, Свята Данилова Гора, 1943.

² Див.: *Пам'ятки* сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть. Матеріали VII міжн. наук. конференції з волинського іконопису. – Луцьк, 2000. Далі вказуємо в тексті (ПсмВ); Повернення Холмської Богородиці // Холмський Вісник. – 2000. – №3 (4); *Силюк А., Романюк О., Ременяка О.* Віднайдено ікону Холмської Божої Матері // *Визвольний шлях*. – 2000. – Кн.11.

³ *Горлицька (Коробчук) Н.* Спогади про Холмську Чудотворну ікону // *Пам'ятки* сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть... – С.18–19.

умовою холмщаків реставраційні роботи проводились таємно у майстерні Волинського краєзнавчого музею. Луцький міський Голова А.Ф.Кривицький виділив кошти для реставрації.

У серпні 2000 р. перший етап робіт було завершено, й саме тоді холмщаки приходять до висновку про необхідність оприлюднити існування ікони. Оскільки в Україні немає єдиної православної церкви, вирішено передати ікону у власність держави*, уклавши відповідний договір і розробивши концепцію договору про залишення ікони в Луцьку – адже саме на Волині проживає найбільше переселенців із Холмщини.

П'ятого вересня 2000 року Анатолій Квасюк, Олена Романюк та викладач кафедри культурології Волинського державного університету імені Лесі Українки, мистецтвознавець, яка досліджує іконопис Холмщини та

Підляшшя, Оксана Ременяка, зустрілись з П.В.Онищуком для узгодження питання дати передачі та місця подальшого збереження ікони Холмської Богородиці. Сьомого вересня, під головуванням Онищука, відбулось розширене засідання з приводу передачі ікони державі, на якому, зокрема, було запропоновано внести зміни до проекту нової будівлі Музею Волинської ікони, передбачити для ікони Холмської Божої Матері окреме приміщення, було доручено підготувати експертну довідку, яка б ідентифікувала даний твір як ікону Холмської Божої Матері та засвідчила стан її збереження.

Офіційна передача ікони державі відбулася 15 вересня 2000 р. у конференційній залі Волинської облдержадміністрації. Експертна довідка, авторами якої є А.Квасюк, О.Ременяка, О.Романюк, датована 12 вересня 2000 р., визнана невід'ємною частиною цього договору. З 19 по 21 вересня 2000 р. відбувся Третій світовий конгрес українців Холмщини та Підляшшя, під час якого та кілька тижнів по тому ікона вперше була виставлена для широкого загалу.

Наприкінці жовтня 2000 р. на запрошення Волинської облдержадміністрації до Музею Волинської ікони прибула спеціальна комісія, очолювана академіком Академії мистецтв України, професором Людмилою Міляєвою. До складу комісії входили: доктор хімічних наук Ю.Й. Братушко (Національний науково-дослідний реставраційний центр); зав. відділом експертизи ВМК, старший викладач кафедри реставрації (НАОМА) В.І.Цитович; рентгенолог цієї ж кафедри С.Н.Нерезов та зав. кафедрою М.Ф.Тітов; зав. фондами Національного художнього музею України Г.І.Белікова.

* Ще 1945 р. для холмщаків стало очевидним, що ікона як найбільша українська Святиня та символ незалежної України повинна зберігатись тільки в Україні. У 1946 р. отець Гавриіл Коробчук послав дочок у Почаїв домовитись про передачу ікони в монастир, але Почаївський архімандрит, колишній монах із Грабовця, який добре знав родину Коробчуків, відрадив віддавати її, переконаний, що радянська влада забере святиню до Москви.

Було проведено фотографування ікони в інфрачервоній зоні спектра, часткове рентгенографування, а також взято проби фарб на фізико-хімічний та деревини на вуглецевий аналізи. Було складено експертну довідку про ідентичність та стан збереження ікони Холмської Божої Матері, яка підтвердила висновки, зроблені попередньою експертною групою.

Подальше комплексне технологічне дослідження проводилось у Києві вищеназваними членами комісії на основі взятих проб. Перші результати дослідження надійшли до музею Волинської ікони 22 листопада 2000 р. — фотографії тильної сторони ікони, зроблені в інфрачервоній зоні спектра, та картка, на якій В.І.Цитович, автор методу дешифрування текстів за допомогою інфрачервоного випромінювання, повторив виявлений ним напис. Якщо у видимій зоні спектра можна було прочитати лише перший рядок — КΥΠΑΡΙΣΣ[.] та літери ΠΡ.С у третьому рядку, то за допомогою інфрачервоного променя стало можливим повне прочитання слів у другому і третьому рядках: “сиреч понаш[ему]/ ЦИПРИСЪ”⁴.

На початку 2001 р. створено постійно діючу комісію з числа науковців Музею Волинської ікони та членів київської експертної групи, що взяла на себе справу подальшої реставрації та дослідження ікони, яку очолила проф. Людмила Міляєва. Співголовою комісії став директор Волинського краєзнавчого музею Анатолій Силук.

2001 р. Музей Волинської ікони отримав нове приміщення — добротну споруду, що відповідає всім міжнародним музейним стандартам. Ікона Пресвятої Богородиці Холмської перебуває в окремому приміщенні, до неї можна прийти, помолитись.

Коли у 1943 р. ікона Холмської Божої Матері повернулася до Холма, ця радісна звістка блискавкою поширилась по місту й люди почали готуватись до внесення ікони у храм на Святій Данилової горі. Тимчасово образ було розміщено в Архієрейській Церкві Св. Апостола Андрія Первозванного. Всі дні перед внесенням ікони до Катедрального Св. Пречистенського Собору Владика Іларіон проводив у молитві та суворому пості, щоб чистим серцем і чистими руками святий Образ перенести до місця його давнього перебування. Своє Слово-Молитву, виголошену на честь цієї події у храмі та видану пізніше окремою брошурою, Архієпископ Холмський та Підляський Іларіон підписав — “Смирений Іларіон”. Як людина високої культури, він усвідомлював, що це єдина Апостольська Чудодійна Ікона, яка лишилась Україні, “бо нашу Вишгородську Апостольську Ікону забрано до Володимира над Клязьмою, а пізніше до Москви, нашу Белзьку Апостольську Ікону забрано до Ченстохова, а нашу Успенську Апостольську Ікону Київську спалила безбожна варварська рука...”⁵.

Ікону Вишгородської Божої Матері, яку росіяни називають Владимирською, колишній Президент Росії Борис Єльцин оголосив своїм указом найбільшою Святиною Росії.

На Прощу до Ченстохова щороку йдуть і їдуть тисячі прочан, щоб поклонитись найбільшій Святині Польщі.

Кожна з цих ікон є наріжним каменем нації — бо народ, який володіє такою Святиною, має свою Історію, а отже посідає поважне місце в світовій культурі, усвідомлює себе в майбутньому.

Ікона Богородиці Холмської — наріжний камінь для України. Її повернення — це повернення вкраденої Історії. Це авторитет України в світі, запорука майбутнього нашої держави.

м.Луцьк

⁴ Цитович В. Богоматір Холмська: Нове явлення на початку третього тисячоліття // АНТ. Археологія, мистецтво, культура. — 2002. — №7–9.

⁵ Пречиста вернулася знов до Холма. — Холм, 1943.